

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналізуються різноманітні теоретичні аспекти дослідження трудового потенціалу як підсистеми регіональної суспільної системи. Розкривається зміст поняття «трудова потенціал» і дається його авторське тлумачення. Акцентується увага на перспективних напрямках дослідження трудового потенціалу як складових територіальних суспільних систем та практичній значущості очікуваних наукових здобутків у цій площині.

Анализируются разнообразные теоретические аспекты исследования трудового потенциала как подсистемы региональной общественной системы. Раскрывается содержание понятия «трудова потенціал» и дается его авторское толкование. Акцентируется внимание на перспективных направлениях исследования трудового потенциала как составляющих территориальных общественных систем и практической значимости ожидаемых научных достижений в этой плоскости.

The various theoretical aspects of research of labour potential as subsystems of the regional public system are analyzed. Maintenance of concept «labour potential» opens up and given him author interpretation. Attention is accented on perspective directions of research of labour potential as constituents of the territorial public systems and practical meaningfulness of the expected scientific achievements in this plane.

Ключові слова: трудова потенціал, теоретичні аспекти, регіональна суспільна система.

Протягом останніх десятиліть українські і зарубіжні вчені присвятили свої дослідження вивченню теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з трудовим потенціалом. В результаті велика увага була приділена аналізу категорії «трудова потенціал», яка нині по-різному тлумачиться і породжує дискусії з приводу її економічного змісту. Незважаючи на те, що в науковій літературі були обґрунтовані теоретико-методологічні основи дослідження трудового потенціалу, вивчені фактори його формування і розвитку, оцінені особливості структури трудового потенціалу, на сьогоднішній день залишилася низка теоретичних проблем, які потребують якомога швидшого розв'язання. Серед таких проблем – питання, пов'язані з теоретичними аспектами дослідження трудового потенціалу як важливої підсистеми регіональної суспільної системи. Власне цій проблемі і присвячена ця стаття.

Трудова потенціал окремої людини вивчався такими відомими вітчизняними вченими, як Л.Антошкіна, Д.Богиня, І.Бондар, В.Близнюк, Б.Генкін, О.Грішнова, І.Журавльова, Л.Михайлова, Г.Назарова, Н.Ушенко.

Теоретико-методологічним й економіко-організаційним аспектам формування трудового потенціалу присвятили свої дослідження С.Бандур, В.Близнюк, Д.Богиня, О.Грішнова, Г.Дмитренко, М.Долішній, М.Дороніна, Г.Звиновська, І.Лукінов, Л.Карташова, В.Костаков, Ю.Одегов, В.Онікієнко, Г.Осовська, А.Панкратов, Л.Чижова та інші.

Комплексні методологічні і методичні дослідження, спрямовані на вивчення загальних проблем формування і розвитку трудового потенціалу, здійснені

такими вітчизняними вченими, як В.Врубльовський, М.Долішній, С.Злупко, М.Ким, Р.Купалова, В.Куценко, Э.Лібанова, М.Пітюліч, С.Пирожков, Т.Тітова, О.Хомра, В.Онікієнко.

Акценти на формуванні та використанні трудового потенціалу населення зроблені в працях таких дослідників, як О.Амоша, Д.Богиня, І.Бондар, М.Бібен, О.Грیشнова, М.Долішній, Т.Заяць, С.Злупко, А.Колот, Е.Лібанова, В.Мікловда, В.Мурашко, В.Онікієнко, І.Петрова, В.Петюх, М.Пітюлич, С.Пирожков, В.Стешенко, С.Трубич, Л.Шевчук та інші. Питання ефективного використання трудового потенціалу були в центрі уваги таких вчених країн СНД, як Л.Абалкін, С.Андрєєв, М.Горєлов, Д.Карпунін, Р.Колосова, О.Косаєв, Л.Кунельський, М.Магомєдов, І.Маслова, О.Панкратов, Г.Сергєєва, Л.Чижова, Н.Шаталова та інші.

Теоретико-методологічні регіонально-економічні проблеми вивчалися в працях М.Карліна, Т.Кір'ян, І.Кравченко, В.Лича, О.Макарової, В.Новікова, О.Новікової, Н.Парфенцевої, В.Покрищука, В.Приймака, О.Сологуб, Н.Тітової, Л.Шевчук та інших.

Водночас у посткризовий період особливої уваги потребують теоретичні проблеми вивчення формування і використання трудового потенціалу на регіональному рівні.

Метою статті є окреслення теоретичних аспектів дослідження трудового потенціалу регіональної суспільної системи як її підсистеми.

У 80-х роках ХХ ст. активізується вивчення природи і особливостей праці, що зумовлює концентрацію уваги вчених на понятті «трудова потенція». З'явилося кілька тлумачень цього поняття, здійснених різними вченими. Більшість тлумачень дефініції «трудова потенція» є узгодженими з тлумаченням поняття «потенція» у загальноприйнятому розумінні. Наприклад, в енциклопедичному словнику трудова потенція тлумачиться як «узагальнююча характеристика кількості, якості та міри сукупної здатності до праці, які є в індивідуума, групи, працездатного населення при даному рівні розвитку економіки, науки та техніки, освіти тощо» [2, с. 405].

Наведене тлумачення перегукується з трактуванням поняття «трудова потенція», яке наводиться в економічному словнику, а саме: трудова потенція – це можлива кількість і якість праці, яку має в своєму розпорядженні суспільство, окремо взятий колектив при даному рівні розвитку науки і техніки. Виступає складовою частиною виробничого потенціалу. Може бути вимірною системою статистичних показників: чисельністю трудових ресурсів, якістю праці, інтенсивністю і продуктивністю праці та ін. [3].

Зазначимо, що в наведених тлумаченнях змісту поняття «трудова потенція» міститься раціональне зерно. Адже очевидно, що в найзагальніших рисах трудова потенція – це запаси праці. Науковці, намагаючись поглибити і розширити зміст цього поняття, насправді погіршують його, оскільки допускають при цьому теоретичні неточності, методологічні невідповідності,

сміслові упущення і недопрацювання.

Наприклад, Г.В.Назарова говорить про трудовий потенціал як про поняття, яке інтегрує в собі усі здібності до праці, що визначаються можливостями участі людини, групи людей, а також суспільства в цілому в суспільно корисній діяльності, за умов існуючого рівня розвитку продуктивних сил і виробничих відносин [4, с.19]. Але здібність – це властивість, особливість, що виявляється в умінні робити, здійснювати що-небудь краще за інших. Отже, можна щось робити і без особливих вмінь чи спеціальних навиків (наприклад, просте перекладання напівфабрикатів з одного конвеєра на інший, тобто механічна робота). Це означає, що трудовий потенціал - поняття значно ширше.

Не можемо погодитися і з визначенням О.А.Грішної, яка тлумачить трудовий потенціал як інтегральну оцінку кількісних та якісних характеристик економічно активного населення [1, с.84]. Адже цілком очевидно, що трудовий потенціал – це не оцінка кількісних та якісних характеристик економічно активного населення, а найімовірніше самі характеристики запасів праці, якими володіє економічно активне населення.

Таких прикладів можна навести багато, але й викладених вище достатньо, щоб зрозуміти, що нині сформувалися різні підходи до трактування змісту поняття «трудова потенціал», а також те, що тлумачення поняття «трудова потенціал» є одним з найважливіших теоретичних аспектів, пов'язаних із його дослідженням.

Ми вважаємо, що трудовий потенціал – це запаси праці, якими володіє особа, група людей, чи суспільство визначеної території на конкретну дату в умовах сформованого на цій території рівня розвитку продуктивних сил і організаційно-економічних відносин у сфері діяльності. Тоді трудовий потенціал регіону – це запаси праці, якими володіє особа, група людей чи спільнота конкретного регіону на конкретну дату в умовах сформованого в його межах рівня розвитку продуктивних сил і організаційно-економічних відносин у сфері діяльності.

Не менш важливим теоретичним аспектом, пов'язаним із вивченням трудового потенціалу регіону, є його вивчення як підсистеми регіональної суспільної системи. Вкрай важливим теоретичним завданням є визначення структури трудового потенціалу регіону в сучасних умовах господарювання. З приводу структури трудового потенціалу в науковій літературі постійно точаться суперечки і крапки над «і» ще не поставлені.

Особливу увагу слід приділити такій складовій трудового потенціалу, як здоров'я, оскільки від рівня її розвитку залежить стан всіх інших складових трудового потенціалу. Адже останнім часом відбувається кардинальна трансформація цієї складової (виникнення нових хвороб, втрата населенням імунітету, зростання смертності від онкологічних захворювань, заміна хворих органів людині, що продовжує їй життя тощо). Для подальшої розробки теоретичних аспектів, пов'язаних із вивченням здоров'я, важливими є погляди

на цю складову трудового потенціалу, сформовані Л.Т.Шевчук. На її думку, під здоров'ям слід розуміти сукупність характеристик і ознак стану буття особи, групи людей, суспільства. Це означає, що слід розглядати не тільки показники умовного здоров'я (частка осіб, визнаних умовно здоровими в загальній кількості населення) та дані по тих чи інших видах захворювань нації або відсутність у неї тих чи інших хвороб, але вкрай важливо брати до уваги оцінку заходів, спрямованих на збереження здоров'я (частка валового національного продукту, яка витрачається на потреби охорони здоров'я населення; доступність первинної медико-санітарної допомоги та кваліфікованої медичної допомоги в період вагітності і при пологах; стан харчування дітей; рівень дитячої смертності; середня тривалість життя та ін.), а також такі не менш важливі показники, як фізичну й духовна красу, кількість геніальних осіб у поколінні, рівень суспільного розуму й інтелекту тощо [5, с.7].

Це одним важливим теоретичним аспектом, пов'язаним із вивченням трудового потенціалу регіону, є вивчення факторів формування і використання трудового потенціалу та особливостей їх прояву в просторі регіону. Вимагає уточнення класифікації факторів. Першочергово потребують вивчення такі фактори, як глобалізаційні процеси та фінансово-економічна криза й її наслідки.

Отже, нині вимагають поглибленого вивчення теоретичні аспекти формування і використання трудового потенціалу регіону. В перспективі важливо сконцентрувати свої дослідження на особливості трансформації трудового потенціалу в умовах побудови інформаційного суспільства та економіки знань. Це дасть змогу обґрунтовувати ефективне використання запасів праці у перспективі, що є запорукою соціально-економічного зростання і прогресу.

Список використаних джерел:

1. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально трудові відносини / О.Грішнова. — К.: Т-во «Знання», КОО, 2007.— 559 с.
2. Экономика: энциклопедический словарь / [авт. уклад. Золотогоров В.Г.].— Мн.: Книжный дом, 2003.— 720 с.
3. Экономический словарь. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://abc.informbureau.com/html/iioaioeae_odoaiaie.html
4. Назарова Г.В. Формування та розвиток людського капіталу корпоративних підприємств / Г.Назарова, Н.Гавкалова, Н.Маркова.— Харків: Вид. ХНЕУ, 2006.— 238 с.
5. Шевчук Л.Т. Медико-соціальні основи використання трудового потенціалу в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економ. наук: спец. 08.09.01 — Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика /Л.Т.Шевчук.— Львів, 2005.— 40 с.